

Afrika a G8 és Live8 után Az adósságelengedés háttere és hatása

Farkas Péter

Megmozdult a világ gazdagabb kisebbségének lelkiismerete? Afrika egyre kilátástalanabb nyomora divattéma lett az írott és az elektronikus sajtóban. Afrikáért kampányoltak a rock sztárok. Az egyre jelentősebb hatású szociális mozgalom negyedmillió békés tüntetést szervezett Edinburghban, a G8 ülés szomszédságában. (A közvélemény jószerevével csak a két-háromszáz feketeinges anarchista randalírozásáról tud.)

Az utóbbi években – a háttérben – jelentős nemzetközi lobby szerveződött a soha vissza nem fizethető, a hitelezőknek kamatos kamatokkal fialó adósságok leírásáért. A legjelentősebb ilyen nyomásgyakorló nem kormányzati szervezet, a Jubilee 2000. (Rendkívül széles „egységfront”, amelyhez egyes fejlett országok katolikus püspöki karaitól a kommunista pártokig sok ezer civilszervezet csatlakozott az interneten szerveződő hálózat keretében.)

A migrációs nyomás és a terrorizmus erősödése – a közvélemény és az érintett adós országok nyomásánál közvetlenebbül – az adósságügyek újragondolására kényszeríti a fejlett országok vezetőit. A terrorizmus és a világ gondjainak összefüggésére Kofi Annan ENSZ-főtitkár is figyelmeztette a legfejlettebb országokat, például a davosi csúcson.

Egy nem közismert brit belpolitikai vonatkozása is van az adósságkönnyítés előtérbe kerülésének. Az adósságleírást leginkább szorgalmazó Gordon Brown pénzügyminiszterre és magára Tony Blair miniszterelnökre nyomást gyakorol a Munkáspárt balszárnya. Legtekintélyesebb képviselőjük Ken Livingstone londoni főpolgármester, aki sok tekintetben nyíltan az európai szociális fórum platformjával azonosul.

Ami Afrikát illeti, az Afrikai Unió kezdeményezésére a kontinens országai önkéntes programot hirdettek. A NEPAD (The New Partnership for Africa's Development) - program keretében vállalták, hogy sokat tesznek a „jó kormányzás” és a piaci reformok érdekében. A fejlett országok örömmel fogadták a kezdeményezést, és cserébe a hitelek, segélyek növelését ígérték. 2005 tavaszán NEPAD felülvizsgálati konferenciát tartottak. Erről több afrikai ország állam- és kormányfője tüntetőleg távol maradt, ugyanis a korábban ígért pótlólagos nemzetközi pénzügyi segítség elmaradt. Időközben mintegy 20 súlyosan eladósodott afrikai ország lobbycsoportot alakított tárgyalóerejük növelése érdekében.

Az intézményi hitelezők – élükön az IMF-el és a Világbankkal – már a nyolcvanas évek második felétől meghirdettek adósságkönnyítési programokat (Brady-terv, trinidadai program, Erősen Eladósodott Szegény Országok programjai stb.). Ezek keretében 2002-ig névleg 39,4 milliárd dollárnyi adósságot engedtek el a legszegényebb országoknak. Valójában azonban csak 5-7 milliárd dollárt írtak le. A 2002-ben a mexikói Monterreyben megtartott adósság-világkonferencián – az ezredfordulós világtanácskozásokon előtérbe került világszegénység csökkentésének szükségességére hivatkozva – a segélyösszegek növelése mellett kötelezték el magukat a legfejlettebb országok. A valódi felajánlás azonban viszonylag szerény maradt: az évi 50 milliárd dollárnyi hivatalos segély mellé 2006-ig 12 milliárd többletet ajánlottak fel.

A G8-ak megerősödött adósságkönnyítési hajlama mögött sokféle, de egymással szorosán kapcsolódó hatás fonódik össze. A fejlett országok pénzügyminiszteri értekezlete júniusban 38 ország 55 milliárd dolláros adósságának leírásáról tárgyalt. A G8

értekezleten azonban egyelőre csak e terv első lépcsőjét, 14 afrikai és négy latin-amerikai szegény ország 40 milliárdnyi tartozásának törlesztését hagyták jóvá.

Valójában mekkora könnyebbséget jelent ez Afrikának, az érintett országoknak és lakosaiknak?

Ahogy Bob Geldolf, a Live8 koncertek egyik kiötlője és szervezője mondta, Afrika közel 800 millió lakójából 200 milliónál többen ébredhetnek úgy, hogy senkinek sem tartoznak. Ez igaz, de a helyzet azért ennél bonyolultabb. Az érintett országokban az adósságtörlesztés elvileg a GDP 7-10%-át „kötötte le”, valójában azonban ezt az összeget sokan eddig sem tudták fizetni. A mindenkori törlesztési kötelezettségeket így a hitelezők refinanszírozták. Ha tehát most megszabadulnak adósságaiktól, abból nem következik automatikusan, hogy többletforrások szabadulnak fel számukra. Pontosabban csak annyiban, amennyiben a refinanszírozás helyett most „új” pénzt vehetnek fel.

Az utóbbi időben Fekete-Afrikát évente 11 milliárd dollárnyi törlesztés (tőketörlesztés+kamat) terhelte. Most ez az összeg évi 1,5-2 milliárd dollárral, tehát 14-18%-kal csökken. Afrika számára ez nem elhanyagolható tétel, de alig mérhető töredéke a nemzetközi tőkeáramlásoknak. (Egyedül Magyarországra ennél jóval több tőke érkezik minden évben.)

Afrika teljes adósságait nézve is szerénynek látszik az eddigi könnyítés. A kontinens adósságállománya meghaladja a 300 milliárd dollárt, tehát most ennek jó tizedét, Fekete-Afrikát tekintve az ötödét írják le.

A nemzetközi segélyezés hosszú távú mérlege sem egyértelmű a fejlődő országok szempontjából. Afrika egésze – az UNTAD szerint – 1970 és 2002 között 540 milliárd dollárnyi hitelt kapott, és 550 milliárd dollárt törlesztett. (Afrika esetében a külföldi hitelek több mint 90%-a hivatalos segély, tehát nem piaci alapon nyújtott kedvezményes kölcsön.) A hitelezők tőkéjük után természetesen hozadékat remélnek. A rászoruló szegény országok azonban valódi nettó forrástöbbletet várnának, különösen Afrika esetében. Fekete-Afrika szempontjából a mérleg valamivel kedvezőbb, mint egész Afrikára nézve, miután a jelzett több mint 30 év alatt nettó 26 milliárd dolláros

többletnek örvendhettek. Azaz évente 800 millió dollárnak, ami – mivel vagy 50 ország tartozik ide –, országonként és évente átlagosan csupán mintegy 16 millió dollárt tesz ki. Egyébként az utóbbi években Afrika összesített fizetési mérlege pozitívvá vált, ami – szakirodalmi szöfordulattal – „perverz” nettó tőkeáramlást jelent.

Az Afrika-szakértők e tények ismeretében arra hívják fel a figyelmet, hogy a kontinens általános gazdasági helyzetét a jelenleginél átfogóbb hitelkönnyítések sem változtatják meg egy csapásra. Afrikát gazdasági-társadalmi elmaradottsága, az infrastruktúra hiánya, az oktatási rendszerek fejletlensége, nem utolsósorban pedig a többnyire kedvezőtlen világgazdasági hatások „lefelé sodorják”. Gondoljunk bele: a kontinens GDP-jének több mint felét a – jórészt nyersanyagkitermelő – transznacionális társaságok realizálják. Ezekből a jövedelmekből azonban nem sok jut az afrikai országoknak, még kevesebb az egyszerű lakoságnak. Afrika exportcikkeinek ára az elmúlt 30 évben felére csökkent a késztermékekhez képest (*terms of trade*). Csak ez 100 milliárd dollár körüli veszteséget jelent évente a kontinensnek a 70-es évekhez képest. Ezzel szemben áll az évi 1,5-2 milliárd dolláros adósságtörlesztési könnyítés, amelyet most a G8-ak megajánlottak.

Mindeközben Afrika lakosságának helyzete katasztrofális. Pusztít a malária, a sárgaláz, az AIDS, hatalmas területek sivatagosodnak el, sok helyen a korábban naturálgazdálkodást folytató lakosságot bevonták a piacgazdaságba anélkül, hogy elég munkaalkalmat teremtettek volna. Szembenéz-e valóban az emberiség szerencsésebb része azzal a szörnyűséggel, hogy Afrikában 4-5 naponta annyi embertársunk, főleg gyermek pusztul el éhínség és alultápláltság miatt végzetes betegségekben, mint ahányan a 2004. decemberi tsunami következtében veszték oda?

* * * * *

Eddig megjelent számaink megtekinthetők és letölthetők a www.vki.hu weboldalról